

HR 7 december 1990 (onwaardige deelgenoot), NJ 1991, 593.

HOGE RAAD 7 december 1990, nr. 14 036

(Mrs. Sniijders, Bloembergen, Roelvink, Davids, Heemskerk; A-G Biegman-Hartogh)
RvdW 1991, 5

L te A eiser tot cassatie, adv. mr. K.T.B. Salomons,

tegen

1. Franciscus Wilhelmus Johannes Maria Brouwers, te Houston, Verenigde Staten van Amerika,
2. Dorothea Maria Wilhelmina Brouwers, echtgenote van R.C. Waller, te Amsterdam, verweerders in cassatie, adv. mr. A.G. Maris.

Cassatiemiddel:

Schending van het recht en/of verzuim van vormen waarvan de niet inachtneming nietigheid meebrengt, in het bijzonder van de art. 1:93, 97, 100, 102 BW 3:895, 959, BW, art. 11 AB, art. 8 en art. 14 EVRM, art. 17 en 26 IVBP, art. 10 Gr.w, art. 1 Protocol nr. 1 behorend bij het EVRM, doordat het hof heeft overwogen als in de arresten a quo weergegeven en op grond daarvan de vorderingen aan eiser tot cassatie heeft ontzegd, zulks ten onrechte op grond van het navolgende.

1. Inleiding

In de onderhavige procedure gaat het - kort weergegeven - om het navolgende. Eiser tot cassatie (verder: L) is van 29 sept. 1983 tot 5 nov. 1983 in algehele gemeenschap van goederen gehuwd geweest met mevrouw Van Wylick, de moeder van verweerders in cassatie (verder: Brouwers c.s.).

Op 5 nov. 1983 is mevrouw Van Wylick overleden. L is bij in kracht van gewijsde gegaan arrest van het Hof Amsterdam d.d. 13 mei 1985 (het tegen het arrest ingestelde cassatieberoep werd verworpen) terzake van moord op mevrouw Van Wylick veroordeeld. Een tweede revisieverzoek is thans in behandeling bij de Hoge Raad.

Bij achtereenvolgens rechtbank en hof zijn zowel door L als door Brouwers c.s. procedures aangespannen. L vorderde zijn aandeel in de huwelijksgoederengemeenschap en in de nalatenschap. Deze laatste vordering heeft L, toen de strafrechtelijke veroordeling onherroepelijk werd, (vooralsnog) niet, kunnen handhaven. In reconventie hebben Brouwers c.s. onder meer gevorderd een verklaring van voor recht dat door het huwelijk geen huwelijksgoederengemeenschap tot stand is gekomen alsmede dat L geen aanspraak kan maken op enig door mevrouw Van Wylick aangebracht bestanddeel van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap. Het hof heeft vorenstaande behandeld in de procedure onder rolnr. 995/87.

Onder rolnr. 994/87 behandelde het hof de vorderingen van Brouwers c.s. die ertoe strekten L te laten veroordelen om aan Brouwers c.s. schade te vergoeden.

Het hof heeft - evenals de rechtbank - de beide zaken in een beslissing afgehandeld. Bij arrest van 24 nov. 1988 heeft het hof de vonnissen van de rechtbank bekrachtigd en daarmee de vordering van L, om vast te stellen dat L gerechtigd is tot de helft van de huwelijksgoederengemeenschap, afgewezen.

Het hof overweegt en oordeelt hierbij:

"5.9. In het principaal appel is de vraag aan de orde of L ervan uitgaande dat tussen hem en mevrouw Van Wylick algehele gemeenschap van goederen is ontstaan in de gegeven

omstandigheden in het kader van de scheiding en deling daarvan aanspraak kan maken op de helft van het tot die gemeenschap behorende vermogen voor zover dat is aangebracht door mevrouw Van Wylick.

5.10. Het hof beantwoordt die vraag evenals de rechtbank ontkennend. Daarbij komt in het licht van de wel zeer bijzondere omstandigheden van dit geval enerzijds betekenis toe aan algemene rechtsbeginselen en anderzijds aan de eisen van redelijkheid en billijkheid waarnaar L zich als deelgenoot in de tot stand gebrachte algehele gemeenschap van goederen heeft te gedragen.

5.13. Nu de rechtbank - in hoger beroep niet of onvoldoende gemotiveerd bestreden - er van is uitgegaan dat mevrouw Van Wylick met het huwelijk, dat ook volgens L een zakelijk karakter had, een financiële bevoordeling van L beoogde, heeft de rechtbank er terecht op gewezen dat op de hiervoor geschetste feitelijke situatie het algemeen rechtsbeginsel toepasselijk is dat hij, die opzettelijk de dood van een ander veroorzaakt, die hem begunstigd heeft, geen voordeel uit die begunstiging behoort te kunnen trekken.

5.14. Evenzeer terecht heeft de rechtbank er op gewezen, dat het bedoelde algemene rechtsbeginsel mede uitdrukking heeft gevonden in de art. 959 boek 3 BW inzake begunstiging door een uiterste wilsbeschikking en art. 1725 onder 2 boek 4 BW inzake schenking.

5.15. Aan de toepasselijkheid van dit algemeen rechtsbeginsel op het hier aan de orde zijnde geschil doet niet af, dat in het algemeen een schenking en een bevoordeling door uiterste wilsbeschikking niet op een lijn zijn te stellen met de bevoordeling die het gevolg kan zijn van het huwen zonder huwelijkse voorwaarden, omdat zoals hiervoor overwogen in het onderhavige geval het huwelijk - tenminste in overwegende mate - werd gesloten met het oog op de daarvan te verwachten financiële bevoordeling van L.

5.16. In dit verband is voorts van belang dat het genoemde rechtsbeginsel nauw verwant is aan een ander rechtsbeginsel, te weten dat men geen voordeel behoort te hebben van de opzettelijk veroorzaakte dood van een ander, welk beginsel onder meer uitdrukking heeft gevonden in art. 885 onder 1 Boek 3 BW. De hier bedoelde algemene rechtsbeginselen kunnen er (blijkens het arrest van de Hoge Raad van 10 dec. 1976, NJ 1978, 114) voorts toe leiden dat de begunstigde die opzettelijk de dood van de verzekerde heeft veroorzaakt zijn uit de aanwijzing als begunstigde ingevolge een overeenkomst van levensverzekering voortvloeiende rechten niet kan uitoefenen.

5.17. Toepassing van de vermelde algemene rechtsbeginselen leidt onder de hiervoor geschetste feiten en omstandigheden tot de slotsom dat L in het kader van de scheiding en deling van de huwelijksgoederengemeenschap geen aanspraak kan maken op de bevoordeling die het gevolg is van het ontstaan van algehele gemeenschap van goederen door het zonder huwelijkse voorwaarden gesloten huwelijk met mevrouw Van Wylick.

5.18. Ook een toetsing van de aanspraken van L aan de eisen van redelijkheid en billijkheid waarnaar hij zich als een deelgenoot in de ontstane gemeenschap van goederen heeft te gedragen, zoals in dit geding door Brouwers c.s. bepleit, leidt tot de slotsom dat L geen voordeel uit de goederengemeenschap behoort toe te komen. Het hof legt hierbij een zware maatstaf aan, omdat het beroep op de eisen van redelijkheid en billijkheid er toe strekt de uitoefening van de aanspraken van L geheel te verhinderen. Ook bij het aanleggen van de zwaarste maatstaf acht het hof de aanspraken van L onder de hiervoor geschetste bijzondere omstandigheden van dit geval en mede bezien in het licht van de genoemde algemene rechtsbeginselen dermate onredelijk en onbillijk, om niet te zeggen stuitend voor het rechtsgevoel, dat de uitoefening van die aanspraken hem geheel dient te worden ontzegd.

5.19. L heeft nog aangevoerd dat de door de rechtbank geformuleerde rechtsregel er toe zou kunnen leiden dat eerst vele jaren na het huwelijk iemand zijn aandeel in de huwelijksgemeenschap zou kunnen verliezen, indien deze eerst dan zijn partner ombrengt. Dit

argument, wat hiervan zij, doet niet af aan het hiervoor overwogene, waarin er juist van uitgegaan moest worden dat het slachtoffer reeds vijf weken na het huwelijk, dat slechts met het oog op haar vermogen werd aangeaan, om het leven werd gebracht.

5.20. Het voorgaande voert tot de slotsom dat het principaal appel niet tot de vernietiging van de vonnissen kan leiden."

2. De hierboven weergegeven overwegingen en beslissingen van het hof zijn om de navolgende redenen onjuist.

Begrijpt L de beslissing van het hof goed, dan baseert het hof zijn beslissing op twee algemene rechtsbeginselen en de redelijkheid en billijkheid. Deze aspecten zullen hierna afzonderlijk aan de orde komen.

Onderdeel A

Het hof gaat ervan uit dat er een algemeen rechtsbeginsel bestaat dat hij, die opzettelijk de dood van een ander heeft veroorzaakt, die hem begunstigd heeft, geen voordeel uit die begunstiging behoort te kunnen trekken (r.o. 5.13). Dit rechtsbeginsel heeft volgens het hof mede uitdrukking gevonden in de art. 959 boek 3 BW (begunstiging) en 1725 onder 2 boek 4 BW (schenking) (r.o. 5.14).

a. Mevrouw Van Wylick is gehuwd geweest met L zonder vooraf huwelijkse voorwaarden te hebben gemaakt. Zowel rechtbank als hof (r.o. 5.4) hebben terecht aangenomen dat van het ogenblik der voltrekking van het huwelijk af, tussen de echtgenoten van rechtswege algehele gemeenschap van goederen bestaat (art. 93 boek I BW). De uitzondering op de regel dat bij ontbinding deling bij helfte plaatsvindt, geeft - afgezien van huwelijkse voorwaarden - art. 77 lid 1 boek I BW. Bij nietigverklaring van een huwelijk heeft het vonnis terugwerkende kracht. Ten aanzien van de te goeder trouw zijnde echtgenoot heeft het dezelfde rechtsgevolgen als een echtscheiding met betrekking tot de verdeling van de ontbonden algehele gemeenschap van goederen. Alleen de echtgenoot te kwader trouw krijgt niets uit de huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap (art. 77 lid 2 boek I BW). De op de Wet gebaseerde uitzondering op het niet verkrijgen van de helft van de ontbonden algehele gemeenschap van goederen is in casu niet door Brouwers c.s. opgeworpen. De wettelijke uitzonderingen zijn door de erfgenamen onaangeroerd gelaten. Nu het huwelijk als zodanig niet in het geding is, bestaat er tussen de echtelieden derhalve een algehele gemeenschap van goederen.

b. Het is onjuist om te stellen dat L door te huwen in algehele gemeenschap van goederen door mevrouw Van Wylick begunstigd is. Door te huwen in algehele gemeenschap van goederen vloeien de vermogens van de echtgenoten samen tot een gemeenschappelijk vermogen. Het vormt een verkrijging onder algemene titel, boedelmenging geheten. Mevrouw Van Wylick wordt door te huwen niet voor de helft armer. Zij blijft voor het geheel gerechtigd tot het gezamenlijk vermogen, echter onder respectering van het even sterke recht van L. De huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap kent geen breukdelen. Een echtgenoot kan tijdens de duur van de gemeenschap niet over zijn aandeel beschikken. Mevrouw Van Wylick had op grond van de bestuursregeling van art. 97 het bestuur over al de goederen die van haar kant in de gemeenschap zijn gevallen.

Vgl. in dit verband Van Mens in zijn dissertatie "Civielrechtelijke en Fiscaalrechtelijke Aspecten van het Schenkingsbegrip" (Kluwer 1985) p. 143:

"Algemeen wordt aangenomen, dat het intreden van een huwelijksgoederenregime in het kader van de huwelijksluiting geen materiele schenking met zich mede kan brengen. Daarbij is onverschillig of het regime de wettelijke gemeenschap van goederen is danwel een regime gebaseerd op huwelijkse voorwaarden. Ook al zijn alle kenmerkende elementen van een materiele schenking aanwezig, men merkt zulk een bevoordeling niet als een schenking aan omdat deze direct voortvloeit uit een specifieke familierechtelijke handeling, de

huwelijksluiting. Het lijkt mij juist om aan deze argumentatie toe te voegen dat geen sprake is van schenking omdat de bevoordeling direct accessoir is aan de huwelijksluiting."

Het is algemeen aanvaard dat het ontstaan van een algehele gemeenschap van goederen ten gevolge van de huwelijksvoltrekking geen begunstiging en derhalve geen schenking is. (Vgl. HR 17 maart 1971, NJ 1972, 135, alsmede art. 1730 boek 4 BW, welk artikel een duidelijke uitzondering maakt voor het huwelijksgoederenrecht).

c. Naar Nederlands recht dient de vraag of L zijn recht op de huwelijksvermogensrechtelijke gemeenschap aan mevrouw Van Wylick had kunnen geven, ontkennend beantwoord moeten worden. L zou zijn recht kunnen verliezen, door alsnog huwelijksvoorwaarden te maken, doch dit laatste is eerst mogelijk indien het huwelijk een jaar heeft bestaan (art. 118 lid 1) en nadien zijn onverdeeld aandeel te schenken aan zijn echtgenote. Dit laatste stuit weer af op art. 1715 lid 1 boek 4 BW.

Ook door een opheffing van de gemeenschap bij vonnis (art. 109 boek I BW) zou L zijn recht niet kwijtraken, daar de vereisten voor een opheffing niet aanwezig zijn. Zelfs al zou L derhalve spijt hebben gehad van het te huwen zonder het maken van huwelijksvoorwaarden, dan staat de Wet niet toe gedurende in casu korte huwelijksperiode de situatie te veranderen. Ergo: de door het hof onder r.o. 5.14 aangehaalde wetsbepalingen rechtvaardigen niet de door het hof in het leven geroepen algemene rechtsbeginsel. Een andere grondslag voor dit algemene rechtsbeginsel wordt door het hof niet genoemd en is ook niet aanwezig.

Onderdeel B

Het hof voegt aan het onjuiste, door de rechtbank geïntroduceerde rechtsbeginsel, een ander, onjuist rechtsbeginsel toe, te weten dat men geen voordeel behoort te hebben van de opzettelijk veroorzaakte dood van een ander. Hierbij verwijst het hof naar art. 885 boek 3 BW alsmede naar HR 10 dec. 1976, NJ 1978, nr. 114.

Dit beginsel is evenmin toepasbaar. L krijgt door de dood van mevrouw Van Wylick geen voordeel, afgezien van erfrechtelijke aanspraken. L was ten gevolge van de huwelijksluiting gerechtigd tot de huwelijksrechtelijke gemeenschap en niet door haar dood. L heeft in feitelijke instantie continu herhaald dat iedere vergelijking met andere rechtshandelingen zoals bijvoorbeeld testament, mank gaat door een miskenning van het ontstaan van het rechtsmoment. Op het moment van het huwelijk ontstaat de gemeenschap. Bij ontbinding hiervan ten gevolge van het overlijden van een der partners wordt deze rijp voor scheiding en deling. De overblijvende partner, die zulks vordert, maakt geen aanspraak op goederen van een ander, oefent geen recht tegen die ander uit, doch eist op hetgeen hem vanaf de huwelijksdatum reeds toebehoort. (Vgl. memorie van antwoord in het incidenteel appel).

(Bij het door de rechtbank in dit verband gehanteerde rechtsbeginsel kan men met betrekking tot de houdbaarheid van deze stelling vraagtekens plaatsen. Een erfgenaam, die een erflater ombrengt, erft desondanks van hem indien hij tbs krijgt. Art. 959 BW stelt voor onwaardigheid als voorwaarde, dat de erfgenaam veroordeeld moet zijn.)

Het tweede algemene rechtsbeginsel waarvan het hof zich bedient kan derhalve evenmin geent worden op de door het hof aangehaalde wetsartikelen c.q. het aangehaalde arrest. Andere grondslagen worden wederom niet genoemd. De beslissing van het hof vormt een schending van het recht voorzover de wetsbepalingen verkeerd worden toegepast danwel is ongemotiveerd nu niet blijkt waarop dit algemeen rechtsbeginsel dan wel is gebaseerd.

Onderdeel C

De beslissing vormt voorts een schending van de art. 93 jo. 100 lid 1 boek I BW.

Laatstgenoemd artikel regelt dat na de ontbinding van de gemeenschap de gehele boedel bij helfte wordt verdeeld. De verdeling bij helfte is logischerwijze een gevolg van het feit dat ook de schulden bij helfte dienen te worden gedragen. De vraag is of de echtelieden kunnen afwijken van de deling bij helfte. Dit is - met inachtneming van art. 121 lid 2 boek I BW - slechts mogelijk bij huwelijksvoorwaarden of ingeval van een voorgenomen echtscheiding

door het sluiten van een echtscheidingsconvenant (aldus HR 26 jan. 1979, NJ 1980, nr. 19). De rechter mag op grond van art. 11 AB art. 100 boek I BW evenwel niet terzijde stellen; vgl.: de rechter moet volgens de Wet recht spreken; hij mag in geen geval de innerlijke waarde of billijkheid der Wet beoordelen. Ook op gronden van redelijkheid en billijkheid kan en mag de rechter niet afwijken van een duidelijke wetstekst, gelijk het hof wel heeft gedaan. Bedacht dient te worden dat L op grond van het arrest niets ontvangt wat betreft de activa, doch op grond van art. 102 boek I BW wel aansprakelijk is en blijft voor de helft van de door mevrouw Van Wylick aangegane gemeenschapsschulden (voor de door hemzelf aangegane gemeenschapsschulden is en blijft hij voor het geheel aansprakelijk). Hij dient deze schulden derhalve voor de helft te dragen terwijl daar geen activa tegenover staan. De beslissing van het hof leidt derhalve op diverse fronten tot onbillijke consequenties.

Onderdeel D

a. Art. 8 Verdrag van Rome bepaalt dat een ieder recht heeft op eerbiediging van zijn priveleven. Volgens art. 14 van dit Verdrag moeten de in het Verdrag vermelde rechten zonder enig onderscheid op welke grond ook worden verzekerd.

Art. 17 IVBP verbiedt een onwettige inmenging in het prive- of gezinsleven. Art. 26 van dit Verdrag zegt dat allen gelijk zijn voor de Wet en zonder discriminatie aanspraak hebben op gelijke bescherming door de Wet (zie verder dit artikel j). Art. 1 van het Protocol nr. 1 behorende bij het EVRM wederom bevestigt dat ieder recht heeft op het ongestoord genot van zijn eigendom. De beslissing van het hof houdt, mede gezien de daaraan ten grondslag liggende overwegingen, een schending van deze verdragsbepalingen in. Er is een duidelijke wetsbepaling inhoudende dat L gerechtigd is tot de helft van de huwelijksgoederengemeenschap. L heeft recht op bescherming conform deze Wet en heeft wat het huwelijk en de gevolgen daarvan rechten zoals ieder ander. L mag voorts niet willekeurig van zijn eigendommen worden beroofd. Uit de door het hof geciteerde bijzondere omstandigheden, die in casu een uitzondering op de wettelijke bepalingen zouden moeten meebrengen, blijkt dat het hof betekenis heeft toegekend aan het leeftijdsverschil van L en mevrouw Van Wylick, aan de wijze waarop het huwelijk werd gesloten, aan de financiële positie van L in vergelijking met Van Wylick en aan het feit dat L er een homofiele relatie op na hield. Vorenstaande aspecten rechtvaardigen noch afzonderlijk noch tezamen een inbreuk op deze verdragsbepalingen. Het gaat erom dat er geen huwelijksbeletselen bestonden en dat het huwelijk geldig is voltrokken. Ons rechtsstelsel brengt mee dat een naar vorm gesloten huwelijk geldig is, tenzij de nietigverklaring uitdrukkelijk is uitgesproken. De rechtszekerheid vergt dit. Het zou tot onacceptabele en onoverzienbare gevolgen leiden indien derden de gevolgen van een huwelijk teniet zouden kunnen doen door de huwelijkssluiting te toetsen aan de inhoudelijke motieven van pp. omtrent de doelstellingen van het huwelijk.

b. Voorzover het hof van oordeel is, dat aan de homofiele relatie van L enige betekenis kan worden toegekend (ter vaststelling van het karakter van het huwelijk) miskent het hof, dat ingevolge het bepaalde in art. 14 EVRM jo. 26 IVBP elk onderscheid tussen homofielen en heteroseksuelen ontoelaatbaar is en reeds op deze grond vorenbedoelde relatie c.q. sexuele geaardheid van L ten onrechte aan 's-hofs oordeel ten grondslag is gelegd.

Ook het bepaalde in art. 8 EVRM verzet zich ertegen de sexuele geaardheid in het geding te brengen, aangezien het recht op een priveleven met zich meebrengt, dat de overheid zich bij het vaststellen en bepalen van rechtsgevolgen voortvloeiend uit rechtshandelingen, die dit priveleven betreffen - als hoedanig het huwelijk kan worden aangemerkt - zich onthoudt van het toekennen van waarde aan de sexuele geaardheid van een der huwelijkspartners.

Hoge Raad:

1. Het geding in feitelijke instanties

Eiser tot cassatie - verder te noemen L - heeft bij exploit van 9 mei 1985 verweerders in cassatie - verder te noemen Brouwers c.s. - gedagvaard voor de Rb. Amsterdam en gevorderd: te verklaren voor recht dat L gerechtigd is in de helft van het vermogen behorende tot de ontbonden gemeenschap van goederen waarin hij was gehuwd met D.C.M. van Wylick (verder te noemen Van Wylick) alsmede voor een/derde in de nalatenschap van Van Wylick, en voorts Brouwers c.s. te veroordelen om met L over te gaan tot scheiding en deling van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap en van voormelde nalatenschap.

Brouwers c.s. hebben tegen die vorderingen verweer gevoerd en in reconventie gevorderd: 1. primair te verklaren voor recht dat door het huwelijk tussen L en Van Wylick geen huwelijksgoederengemeenschap tot stand is gekomen, subsidiair te verklaren voor recht dat bij de scheiding en deling van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap alle goederen en zaken die Van Wylick bij het aangaan van het huwelijk heeft ingebracht of nadien heeft ingebracht, dienen te worden toegescheiden aan Brouwers c.s. zonder dat L enig recht zal hebben op verrekening en onder de bepaling dat bij een toescheiding op deze wijze geen sprake zal zijn van overbedeling, en L te veroordelen om met Brouwers c.s. over te gaan tot scheiding en deling van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap, en voorts 2. primair voor recht te verklaren dan L onwaardig is om erfgenaam te zijn van Van Wylick en als zodanig van haar erfenis is uitgesloten, subsidiair te verklaren voor recht dat bij de scheiding en deling van de boedel van Van Wylick alle goederen en zaken die tot deze nalatenschap behoren met uitsluiting van ieder ander dienen te worden toegescheiden aan Brouwers c.s. onder de bepaling dat bij een toescheiding op deze wijze geen sprake zal zijn van overbedeling, en L te veroordelen om met Brouwers c.s. over te gaan tot scheiding en deling van de nalatenschap van Van Wylick. Tegen deze reconventionele vorderingen is door L verweer gevoerd.

Bij vonnis van 8 april 1987 heeft de rechtbank in conventie de vorderingen afgewezen en in reconventie de subsidiaire vorderingen onder 1 en de primaire vordering onder 2 toegewezen. Voorts heeft de rechtbank bij dat vonnis op een door Brouwers c.s. bij dagvaarding van 22 jan. 1986 ingestelde vordering een conservatoir beslag op roerende goederen van waarde verklaard en de overige door Brouwers c.s. bij die dagvaarding ingestelde vorderingen, welke strekten tot schadevergoeding op grond van onrechtmatige daad of ongerechtvaardigde verrijking, afgewezen.

Tegen dit vonnis heeft L hoger beroep ingesteld bij het Hof Amsterdam; hij heeft in hoger beroep geen grieven aangevoerd tegen de toewijzing van de primaire vordering onder 2 in reconventie.

Brouwers c.s. hebben incidenteel hoger beroep ingesteld.

Bij arrest van 24 nov. 1988 heeft het hof in beide zaken het vonnis van de rechtbank bekrachtigd.

(...)

3. Beoordeling van het middel

3.1.1. In cassatie moet van het volgende worden uitgegaan.

L die geboren is in 1944, heeft vanaf jan. 1983 de 72-jarige hulpbehoevende Van Wylick tegen betaling verpleegd en verzorgd, aanvankelijk enkele dagen per week en later dagelijks. Op 29 sept. 1983 is L met Van Wylick gehuwd zonder dat vooraf huwelijkse voorwaarden werden opgemaakt. Het huwelijk werd gesloten buiten de woonplaats van de aanstaande echtelieden en er werd geen ruchtbaarheid aan gegeven.

L bezat vrijwel niets, terwijl Van Wylick een aanzienlijk vermogen aanbracht. Beiden wisten dat het huwelijk een aanzienlijke vermogensverschuiving teweeg zou brengen.

L had sinds 1976 een relatie met een andere man, welke relatie hij niet heeft verbroken.

Vijf weken na het huwelijk heeft L Van Wylick op geraffineerde wijze en met grof misbruik van het door haar in hem gesteld vertrouwen van het leven beroofd. L is wegens moord veroordeeld tot een langdurige gevangenisstraf.

3.1.2. Het hof heeft voorts op grond van deze omstandigheden, in het bijzonder het korte tijdsverloop tussen het huwelijk en de moord op Van Wylick, bij gebreke van enig aanbod tot bewijs van het tegendeel, tot uitgangspunt genomen dat L uitsluitend met Van Wylick is gehuwd om zich van haar vermogen meester te maken en dat hij reeds ten tijde van de huwelijksvoltrekking, althans vrijwel onmiddellijk daarna het voornemen van Van Wylick, indien zij niet op een zeer korte termijn een natuurlijke dood zou sterven, van het leven te beroven.

3.1.3. Het hof heeft evenals de rechtbank geoordeeld dat ontkennend moet worden geantwoord op de vraag of L in het kader van de scheiding en deling van de algehele gemeenschap van goederen aanspraak kan maken op de helft van het tot die gemeenschap van goederen behorende vermogen voor zover dat is aangebracht door Van Wylick. Dit oordeel wordt door het middel bestreden.

3.2. Het hof heeft in zijn r.o. 5.10 vooropgesteld dat bij de beantwoording van voormelde vraag in het licht van "de wel zeer bijzondere omstandigheden van dit geval" enerzijds betekenis toekomt aan algemene rechtsbeginselen en anderzijds aan de eisen van redelijkheid en billijkheid waarnaar L zich als deelgenoot in de tot stand gebrachte algemene gemeenschap van goederen heeft te gedragen.

Vervolgens heeft het hof in zijn r.o. 5.13 - 5.17 overwogen dat in het onderhavige geval twee algemene rechtsbeginselen behoren te worden toegepast en dat op grond daarvan L geen aanspraak kan maken op de bevoordeling die het gevolg is van het ontstaan van algehele gemeenschap van goederen. Tegen deze overwegingen richten zich de onderdelen A en B van het middel, doch tevergeefs.

Voor zover deze onderdelen berusten op de stelling dat de door het hof bedoelde algemene rechtsbeginselen in het geheel niet bestaan, moet deze overigens niet nader toegelichte stelling als onjuist worden verworpen.

Voor zover de onderdelen strekken ten betoge dat die algemene rechtsbeginselen niet van toepassing zijn in een geval als het onderhavige omdat, kort gezegd, de aard van de verkrijging krachtens het ontstaan van een algehele gemeenschap van goederen eraan in de weg staat deze verkrijging gelijk te stellen met een "begunstiging" of "voordeel" als waarop voormelde beginselen zien, kunnen zij reeds bij gebrek aan belang niet tot cassatie leiden. 's Hofs beslissing wordt immers zelfstandig gedragen door het in zijn r.o. 5.18 neergelegde oordeel, dat blijkens hetgeen hierna zal worden overwogen tevergeefs wordt bestreden.

3.3. In r.o. 5.18 heeft het hof geoordeeld dat onder de bijzondere omstandigheden van dit geval "en mede bezien in het licht van de genoemde algemene rechtsbeginselen" de aanspraken van L dermate onredelijk en onbillijk zijn dat de uitoefening van die aanspraken hem geheel dient te worden ontzegd. Blijkens de geciteerde zinsnede spelen de bedoelde rechtsbeginselen in dit verband slechts deze rol, dat het bestaan van die beginselen heeft bijgedragen tot 's hofs oordeel dat de eisen van redelijkheid en billijkheid die uitoefening ontoelaatbaar maken. Voor zover de onderdelen A en B in r.o. 5.18 lezen dat het hof deze beginselen rechtstreeks als rechtsgrond voor voormelde ontzegging heeft gebezigd, missen zij feitelijke grondslag. Voor zover zij de klacht inhouden dat die beginselen niet tot 's hofs voormelde oordeel konden bijdragen, gaan zij uit van een onjuiste rechtsopvatting.

Onderdeel C valt r.o. 5.18 aan met de stelling dat de rechter niet op grond van redelijkheid en billijkheid mag afwijken van het bepaalde in art.1:100 lid 1 BW. Deze stelling is in haar algemeenheid onjuist. Een afwijking is immers niet geheel uitgesloten. Het hof heeft terecht vooropgesteld dat een dergelijke afwijking niet dan in zeer uitzonderlijke omstandigheden kan worden aangenomen, in verband waarmee het hof spreekt van "een zware maatstaf". In de

omstandigheden die het hof blijkens het hiervoor overwogene tot uitgangspunt heeft genomen, is het hof terecht tot het oordeel gekomen dat de onverkorte toepassing van de krachtens art. 1:100 lid 1 tussen deelgenoten in een ontbonden huwelijksgemeenschap geldende regel van verdeling bij helfte - in de bewoordingen van art. 6:2 lid 2 NBW - naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.

Op die grond heeft het hof dan ook geoordeeld dat L bij de verdeling van die gemeenschap geen aanspraak kan maken op toedeling van de goederen die van de zijde van Van Wylick in die gemeenschap zijn gevallen.

Voor zover onderdeel C nog klaagt over "onbillijke consequenties" van 's hofs beslissing, werpt het feitelijke stellingen op die niet eerder zijn aangevoerd en dus in cassatie niet kunnen worden behandeld.

3.4. De in onderdeel D onder a aangevoerde klachten falen. Door op grond van de bijzondere omstandigheden van dit geval de uitoefening van de door L geldend gemaakte aanspraken wegens strijd met de eisen van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar te achten, heeft het hof geen van de in het onderdeel te berde gebrachte verdragsbepalingen geschonden.

De in onderdeel D onder b aangevoerde klacht mist feitelijke grondslag aangezien zij berust op een verkeerde lezing van 's hofs arrest. Het hof heeft het niet verbroken zijn van de sinds 1976 tussen L en een ander bestaande relatie beschouwd als een van de aanwijzingen voor hetgeen L met het huwelijk beoogde. Dat het een relatie met een man, niet met een vrouw betrof, was in 's hofs gedachtengang niet van belang.

3.5. Nu blijkens het voorgaande geen van de onderdelen doel treft, moet het beroep worden verworpen.

4. Beslissing

De Hoge Raad:

verwerpt het beroep;

veroordeelt L in de kosten van het geding in cassatie, tot op deze uitspraak aan de zijde van Brouwers c.s. begroot op f 456,30 aan verschotten en f 2500 voor salaris.

Conclusie A-G mr. Biegman-Hartogh:

1.1. Eiser tot cassatie L. is bij arrest van een strafkamer van het Amsterdamse hof d.d. 13 mei 1985 veroordeeld tot een gevangenisstraf van twaalf jaar wegens moord op zijn echtgenote Van Wylick, de moeder van Brouwers c.s., verweerders in cassatie. Dit arrest is na verwerping van het cassatieberoep in kracht van gewijsde gegaan (inmiddels zijn ook reeds twee herzieningsverzoeken door de Hoge Raad afgewezen). L., die de 72-jarige, hulpbehoevende, vermogende vrouw tegen betaling verpleegde en verzorgde, is op 29 sept. 1983 - zelf 38 jaar oud - met haar getrouwd; vijf weken later was zij dood. Zie over de feiten uitvoeriger r.o. 1 sub a t/m i van het vonnis van de rechtbank van 8 april 1987, NJ 1988, 992, FJR 1989-2 p. 40-41 met noot C. Valter, waarover M.J.A. van Mourik in de rubriek "Werken en Welzijn" onder het hoofd "Samen leven" van de Telegraaf (een datum is niet vermeld) en r.o. 3 en 5.11 van het thans bestreden arrest van het hof van 24 nov. 1988, NJ 1989, 369, waarover J.M.A. Waaijer in WPNR (1989) 5918 p. 329 e.v. met een reactie van W.R. Meijer in WPNR (1989) 5926 p. 466 e.v. en een naschrift van Waaijer op p. 468/469, en voorts de losbladige Bijzondere Contracten (Van der Burght/Penders) aant. 6 ad art. 1715 en aant. 3 ad art. 1725 en dezelfde schrijvers in de serie Recht en Praktijk, Schenking, 1989 p. 234 e.v. en p. 334/335.

1.2. In eerste aanleg zijn over en weer verschillende vorderingen ingesteld; in hoger beroep heeft L. zijn vordering tot verklaring voor recht dat hij voor een derde gerechtigd is in de nalatenschap van Van Wylick, niet gehandhaafd (zie r.o. 1 van 's hofs arrest); in cassatie is nog alleen aan de orde zijn vordering tot verklaring voor recht "dat hij gerechtigd is in de helft

van het vermogen behorende tot de ontbonden gemeenschap van goederen waarin hij met Van Wylick was gehuwd".

1.3. De rechtbank had bij bovenvermeld vonnis (onder meer) voor recht verklaard dat bij de scheiding en deling van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap alle goederen en zaken die Van Wylick ten huwelijk heeft aangebracht of nadien ingebracht, dienen te worden toegescheiden aan Brouwers c.s. zonder dat L. recht zal hebben op verrekening en zonder dat sprake is van overbedeling. Het hof heeft de beslissingen van de rechtbank bekrachtigd.

1.4. Het namens L. voorgedragen cassatiemiddel behelst, na een inleiding, de onderdelen A t/m D. Sommige klachten zijn geïnspireerd door het reeds genoemde artikel van Waaijer in WPNR met naschrift, waarvan een afschrift bij de schriftelijke toelichting is gevoegd.

Brouwers c.s. hebben verweer gevoerd.

2.1. Het hof heeft (zie r.o. 5.10) in het licht van de wel zeer bijzondere omstandigheden van dit geval enerzijds betekenis toegekend aan algemene rechtsbeginselen die inhouden dat men geen voordeel behoort te hebben van de opzettelijk veroorzaakte dood van een ander (r.o. 5.16), zeker niet als men door die ander is begunstigd (r.o. 5.13) en anderzijds aan de eisen van redelijkheid en billijkheid waarnaar van L. zich als deelgenoot in de huwelijksgoederengemeenschap had te gedragen.

2.2. Paul Scholten schreef over rechtsbeginselen in het Algemeen deel van de Asser-serie, 2de druk, 1954 p. 83-91 (p. 86/87): "In het beginsel dringt het zedelijk oordeel in het recht. In het ethisch karakter van het beginsel ligt, dat het waardeering insluit en daarmee de mogelijkheid van graad-verschil.... Het eene (beginsel) is niet alleen algemeener dan het andere, het wordt ook hoger gewaardeerd... Het een zal onmiddellijk evident zijn voor ieder, het ander (niet)....; alleen dat (kan) als beginsel worden erkend, wat door den onderzoeker zelf als voor zijn zedelijk bewustzijn evident wordt aanvaard".

2.3. Rechtsbeginselen zijn onzichtbaar in ons geschreven recht aanwezig; slechts incidenteel manifesteren zij zich indien men in een rechtsregel een toepassing van zo'n beginsel herkent, of indien het beginsel er zich toe leent om geleidelijk aan door rechtspraak en/of wetgever te worden ontwikkeld tot een wel direct toepasbare regel. Zo heeft bijv. Uw Raad het aan een notaris toekomend verschoningsrecht gegrond op een algemeen rechtsbeginsel dat in bepaalde wetsartikelen erkenning heeft gevonden (zie r.o. 3.1 van HR 1 maart 1985 NJ 1986, 173 m.nt. WLH onder NJ 1986, 176). En zo is het beginsel dat men zich niet zonder grond ten koste van een ander mag verrijken (een beginsel dat in wezen niet zo ver af staat van de beginselen die in dit geval aan de orde zijn), van welk beginsel reeds verschillende toepassingen in rechtsregels waren neergelegd, tenslotte in het NBW tot een "echte" rechtsregel geworden, zie art. 6:212 (6.4.3.1).

2.4. Wettelijke toepassingen van de door het hof bedoelde algemene rechtsbeginselen zijn de art. 885, aanhef en sub 1e, 959, 1725, aanhef en sub 2e, BW en voorts art. 7.17.3.8 NBW (waarover Toelichting vierde gedeelte (boek 7), 1972 p. 1195, Wetsontwerp 19 529 tot vaststelling van titel 7.17 en 7.18 NBW, nr. 3 MvT p. 44 en V.A.M. van der Burg, Schade- en sommenverzekeringsrecht, 1990 nr. 47.4 p. 235/236).

2.5. Uw Raad heeft m.b.t. een geval van verzekering in HR 10 dec. 1976 NJ 1978, 114 (p. 360 l.k.) met noot BW (zie sub 2), AA 1977 p. 768, m.nt. PAS overwogen:

"dat (het bovenoverwogene) niet meebrengt dat gedragingen van de begunstigde die de dood van degene wiens leven is verzekerd, tot gevolg hebben gehad, geen invloed op diens recht kunnen hebben; dat immers in geval de begunstigde deze dood opzettelijk heeft veroorzaakt de beginselen, die mede uitdrukking hebben gevonden in de art. 885 onder 1e, 959 en 1725 onder 2e BW kunnen meebrengen dat de aanwijzing van hem als begunstigde vervalft, ... of, zo hij (deze aanwijzing) reeds aanvaard heeft, zijn daaruit voortvloeiende rechten niet kan uitoefenen".

2.6. In erfrechtelijk verband is in het nieuw BW een bepaling opgenomen geweest (art. 4.3.3.5 lid 2) die luidde:

"Is de erflater binnen zes maanden voor zijn overlijden in enige gemeenschap van goederen ... gehuwd en blijkt bij ontbinding van de gemeenschap ... zijn echtgenoot dientengevolge te zijn bevoordeeld, dan wordt deze bevoordeling voor de toepassing van deze afdeling beschouwd als een gift..."

De memorie van antwoord vermeldde dienaangaande o.m. dat:

"Ook als de vermogens zeer ongelijk zijn, is er van een gift in technisch-juridische zin geen sprake, doch materieel is er nauwe verwantschap met de in lid 1 onder c en d genoemde giften. Het gaat naar de mening van de ondergetekende te ver dat andere legitimarissen ... machteloos zouden staan tegen(over?) een aanzienlijke vermogensverschuiving ten gevolge van een kort voor het overlijden van de erflater gesloten huwelijk".

De bepaling is later echter geschrapt, daar het werkingsveld ervan te ruim werd geacht. Zie omtrent een en ander de vaststellingswet Boek 4 NBW, wet van 11 sept. 1969, S. 392, kamerstukken II-3771, resp. nr. 7, GO p. 5, nr. 6 memorie van antwoord, p. 24 en nr. 8, EV p. 12 en nr. 9, nota van wijziging p. 15. In dezelfde zin over de bevoordeling Mellema-Kranenburg, De legitieme portie, diss. Leiden 1988 p. 92-96; anders Santen, NJB 1989 p. 711 e.v.

3.1. Aangaande de onderdelen van het cassatiemiddel thans het volgende. Onderdeel A van het middel is gericht tegen r.o. 5.9 t/m 5.20 van het bestreden arrest waarin het hof de vraag, of L. aanspraak kan maken op de helft van het tot de huwelijksgoederengemeenschap behorende vermogen, voor zover aangebracht door Van Wylick, ontkennend heeft beantwoord.

3.2. Subonderdeel a bevat geen klacht. Subonderdeel b acht het onjuist om te stellen dat L. door in algehele gemeenschap van goederen te huwen, door Van Wylick begunstigd is.

3.3. De klacht faalt m.i. wegens gebrek aan feitelijke grondslag, daar zij berust op een verkeerde lezing van 's hofs arrest. Inderdaad wordt huwen in gemeenschap van goederen, ook als de ene echtgenoot meer bezit dan de andere, niet als een schenking aangemerkt (HR 17 maart 1971, NJ 1972, 136); de boedelmenging symboliseert de lotsverbondenheid van de echtgenoten die voortaan hun beider vermogen gezamenlijk bezitten. Het hof heeft echter niet anders beslist. In het onderhavige geval ging het om een huwelijk tussen een zeer vermogende oude vrouw en een vrijwel niets bezittende, nog vrij jonge man (zie r.o. 5.11), en de begunstiging (of bevoordeling, vergelijk het boven sub 2.6 vermelde), die Van Wylick jegens L. beoogde door voor het huwelijk geen huwelijksvoorwaarden te doen opmaken, bestond hierin dat aldus L. mede-gerechtigd werd tot het tevoren alleen aan haar toebehorende aanzienlijke vermogen. Juridisch is dat geen schenking, maar het zal in feite aan L. toch wel zekere voordelen hebben verschaft. Het lijkt echter weinig waarschijnlijk dat het tevens de bedoeling van de vrouw is geweest om L. alleen-eigenaar van de helft van haar vermogen te maken, tenminste niet op een zo korte termijn als de man op het oog had. Dat resultaat kon L. slechts bereiken door zijn echtgenote te vermoorden. De "begunstiging" (bevoordeling) door de vrouw, bestaande in het toestemmen tot een huwelijk in algehele gemeenschap, was dus slechts een, zij het onontbeerlijk, onderdeel van het geheel van rechts- en feitelijke handelingen (zie daaromtrent t.o. 5.11, 5.12 en 5.17 in fine, en ook Meijer en Valter, boven sub 1.1 vermeld) welke tezamen tot het gevolg moesten leiden dat L. kort na de huwelijksluiting als weduwnaar alleen gerechtigd zou zijn tot (tenminste) de helft van het vermogen van Van Wylick. En het is dit gevolg van het opzettelijk veroorzaken van de dood van de vrouw die hem begunstigd/bevoordeeld, waar het door het hof bedoelde rechtsbeginsel zich tegen verzet.

3.4. Wat subonderdeel c bedoelt te betogen is mij niet duidelijk. Het gaat er immers niet om of L. de gevolgen van zijn huwelijk in algehele gemeenschap met de vrouw later ongedaan

kon maken; het gaat erom dat hij, zoals het hof in r.o. 5.12 heeft vastgesteld, met de vrouw is gehuwd om zich van een groot deel van haar vermogen meester te kunnen maken.

3.5. 's Hofs oordeel omtrent het bestaan van een algemeen rechtsbeginsel dat hij die opzettelijk de dood veroorzaakt van een ander die hem begunstigd heeft, geen voordeel uit die begunstiging behoort te kunnen trekken, lijkt mij gezien het boven sub 2.5 vermelde arrest van Uw Raad van 10 dec. 1976 juist; dit beginsel is ook niet door het hof in het leven geroepen. Zie de noten onder dit arrest, en van de boven sub 1.1 genoemde schrijvers W.R. Meijer, C. Valter en V.A.M. van der Burg, en voorts de Toelichting Meijers ad art. 7.17.3.8 p. 1195, boven sub 2.4 vermeld.

Onderdeel A acht ik dus ongegrond.

4. Ook in onderdeel B wordt miskend dat L., die voor het huwelijk vrijwel niets bezat, door te huwen in algehele gemeenschap mede gerechtigd werd tot haar aanzienlijk vermogen, om vervolgens na haar - door hem opzettelijk veroorzaakte - dood alleen-eigenaar te worden van de helft ervan, en dat hij uitsluitend met dit doel met haar gehuwd is.

5.1. Onderdeel C betoogt dat niet mag worden afgeweken van art. 1:100 lid 1 BW, de regel dat de boedel bij helfte wordt verdeeld, en dat de rechter deze bepaling niet terzijde mag stellen.

5.2. De klacht mist naar mijn mening in zoverre feitelijke grondslag, dat het hof dit artikel geenszins "terzijde heeft gesteld"; slechts staan, naar 's hofs oordeel, de eisen van redelijkheid en billijkheid in de gegeven - uitzonderlijke - omstandigheden eraan in de weg dat L. de uit deze bepaling voortvloeiende aanspraken uitoefent. Dit oordeel van het hof is in overeenstemming met art. 3:166 lid 3 jo. 6:2 lid 2 NBW; laatsgenoemd artikel houdt in, dat een tussen schuldeiser en schuldenaar krachtens wet, gewoonte of rechtshandeling geldende regel niet van toepassing is, voor zover dit in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn, terwijl art. 3:166 lid 3 NBW deze bepaling van overeenkomstige toepassing verklaart op de rechtsbetrekkingen tussen deelgenoten in een gemeenschap. In ons huidig recht is een dergelijke regel ook reeds door schrijvers en rechtspraak aanvaard. Zie Asser-Hartkamp 4-I, 1988 nrs. 53 e.v. (nr. 56a), Asser-Hartkamp 4-II, 1989 nrs. 312 e.v. (nrs. 313 en 314), Asser-Meijers-Van der Ploeg 6, Erfrecht, 1988 nr. 365, W.M. Kleijn, De boedelscheiding, diss. Leiden 1969 hfdst. VII, nr. 32 p. 202-203, Van Mourik, Handboek voor het Ned. vermogensrecht bij echtscheiding, 1983 p. 170, Van Duijvendijk-Brand en Wortmann, Compendium van het Personen- en familierecht, 1987 nr. 84 p. 84-85, Kasdorp-Wedekind-Zwemmer, Compendium erfrecht, 1985 p. 105 Pitlo-Van der Burght, Het erfrecht, 1987 p. 328-329 en over de art. 3:166 lid 3 en 6:2 lid 2 NBW: Van Zeben/du Pon, Parl. Geschiedenis NBW boek 3, 1981 p. 579 ad art. 3.7.1.1 en idem boek 6, 1981 ad art. 6.1.1.2 p. 43 e.v., i.h.b. p. 72-73 ad vraag 2. Vergelijk (m.b.t. een verzekeringsovereenkomst) r.o. 3.5 van het recente arrest HR 20 april 1990 NJ 1990, 526 met de conclusie van de A-G Hartkamp sub 3.

5.3. De klacht dat L. aansprakelijk zou zijn en blijven voor de helft van de door Van Wylick aangegane gemeenschapsschulden, behoeft, daar zij voor het eerst in cassatie wordt aangevoerd, geen bespreking. Overigens meen ik dat L. zich van die schulden zou kunnen bevrijden door, voor zover hij recht had op de gemeenschap, daarvan afstand te doen, zie art. 1:103, leden 1 en 4 BW.

5.4. Tenslotte wijs ik nog op het door Paul Scholten (zie boven sub 2.2) beschreven verschil in evidentie van algemene rechtsbeginselen: waar het hof het verkrijgen door L. (voor zich alleen) van het vermogen, dat hij met de moord op zijn echtgenote had gehoopt te verwerven, stuitend acht voor het rechtsgevoel (r.o. 5.18), vindt L. het onbillijk dat hem dit voordeel wordt onthouden.

6.1. Onderdeel D klaagt dat de beslissing van het hof een schending inhoudt van de art. 8 en 14 van het Verdrag van Rome (niet genoemd wordt art. 2 van dat verdrag; dit waarborgt namelijk het recht van een ieder op het leven) en van de art. 17 en 26 van het IVBP.

6.2. De klachten van dit onderdeel treffen geen doel, zij raken zelfs, zou men bijna zeggen, kant noch wal. Het hof heeft niet beslist dat het huwelijk tussen L. en Van Wylick niet geldig zou zijn of dat er geen algehele gemeenschap van goederen tussen de echtgenoten zou hebben bestaan, zie r.o. 5.3 en 5.4, noch is L. "willekeurig van zijn eigendommen beroofd". Slechts brengen, naar 's hofs oordeel, bovenvermelde algemene rechtsbeginselen en de eisen van redelijkheid en billijkheid mede dat aan L. de uitoefening van zijn aanspraken in de gegeven zeer uitzonderlijke omstandigheden dient te worden ontzegd (r.o. 5.18). Deze beslissing geeft geen blijk van een onjuiste opvatting omtrent de genoemde verdragsbepalingen.

6.3. Zie voor de opsomming van gevallen van werkelijke inbreuk op art. 8 EVRM o.m. J. de Boer, Preadvies NJV 1990 Artikel 8 EVRM. HNJV 1990 p. 26-51.

6.4. Ook subonderdeel b mist m.i. feitelijke grondslag. Het feit dat L. zijn homofiele relatie niet heeft verbroken toen hij ging trouwen (zoals het hof in r.o. 5.11 heeft opgemerkt), heeft niets uitstaande met een vaststelling van het karakter van het huwelijk tussen hem en Van Wylick; het hof heeft zich daarover in het geheel niet uitgelaten. Dit feit was slechts een van een aantal omstandigheden die, samen met de inhoud van het strafarrest van 13 mei 1985 (zie r.o. 5.11), het hof leidden tot de conclusie dat L. ten tijde van de huwelijksvoltrekking geen langdurig huwelijksleven voor ogen stond, maar dat hij integendeel het voornemen had zijn echtgenote, indien zij niet op zeer korte termijn een natuurlijke dood zou sterven, van het leven te beroven, zie r.o. 5.12.

6.5. Zie over vragen betreffende homosexualiteit en mensenrechten E. van der Veen en A. Mattijssen, AA 1990 p. 535 e.v. en Van Dijk/Van Hoof, De Europese Conventie in theorie en praktijk, 1990 p. 413-415, en voorts de conclusie van mijn ambtgenoot Moltmaker in de zaak onder rekest nr. 7649 (HR 19 okt. 1990, RvdW 1990, 176; red.) met veel gegevens.

7. Daar naar mijn mening het fraai gemotiveerde arrest van het hof geen blijk geeft van een onjuiste rechtsopvatting, zodat geen van de onderdelen van het middel doeltreffend zijn, concludeer ik tot verwerping van het beroep met veroordeling van L. in de kosten.